

The Abraham & Millie Arbesfeld
Kollel & Midreshet
Yom Rishon

Sunday Morning Learning Programs for Men & Women

W W W.KOLLELYOMRISHON.ORG
W W W.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*The Agunot of 9/11: A
Halachic and Philosophical
Analysis*

Rabbi Mordechai Willig
ח' אלול תשע"ו • September 11, 2016

1) תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכ עמוד ב

סימן מובהק קא מיפלגי, מר סבר: סימן מובהק, ומר סבר: לאו סימן מובהק. ולהך לישנא דאמר רבא סימנין דאורייתא, האקתני: אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו! גופו - דארוך וגוץ, כליו - דחיישינן לשאלה. ואי חיישינן לשאלה, חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן? לא שיילי אינשי אוכפא, דמסקיב ליה לחמרא. מצאו קשור בכיס ובארנקי ובטבעת היכי מהדרינן? טבעת - חיישלזיופי, כיס וארנקי - מנחשי אינשי ולא מושלי.

2) שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף כד

פד) מצאוהו הרוג או מת, אם פדחתו וחוטמו סז (מא) צג <כז> ופרצוף פניו קיימים, סח צד פה) והכירוהו בהם שהוא פלוני, מעידין עליו. פו*) ואם ניטל אחד מאלו, פגן פו***) פז) אע"פ פח) שיש להם סימנים מובהקים פט) ביותר בכליו, אינם כלום סט) (מב) צה <כח> צא) צב) דחיישינן צו לשאלה. צז) אכל היו צח) היו צט) להם סימנים בגופו, ע פד) ק <כט> צד) צה) ואפילו שומא, עא) קא) אין מעידין עליו. צו) אבל היו להם בגופו עב) קב) סימנים קג) מובהקים ביותר, קד) מעידים עליו. הגה: צז) כגון שהיה לו יתר או חסר או שינוי באחד מאיבריו. פה) קה) אבל קטן או ארוך או חירור וסומק, לא הוי סימן מובהק (תשו' הרא"ש כללנ"א). (מג) פון עג) קו <ל> צח) ואפי' ק' סימנים שאינן מובהקים קז) אינם כלום, צט) ואפי' להצטרף לשאר אומדנות המוכיחות אינם כלום (פסקי מהרא"י סימן קפ"א/קס"א/ורכ"ד). פז) גבשושית גדולה על חוטמו, או קח) שחוטמו עקומה הרבה או כדומה לזה, הוי סימן מובהק. אבל מעט עקומה, לא (שם) סימן רל"ד) עד <לא> קו) וה"ה קט) לרושם שבגופו או באחד מאיבריו. עה) מד) אבל קי) שינים גדולים, אע"פ שגדולים הרבה, לא הוי סימן מובהק (סימן קס"ה/קס"א/ בפסקי מהרא"י). וכלסימן המהני בישראל המעיד, עו) מה) ה"ה בעובד כוכבים קיא) המסיח לפי תומו. (בתשובת מוהר"ם בהל' נשים ומוהר"ם פאדווה סימן ב' י"ט, ול"ו)

3) חלקת מחוקק סימן יז

מב) דחיישי' לשאלה. סתם וכתב אפילו ארנקי ושאר כלים דאמרינן ביבמות (דף ק"ך ע"ב דלא מושלי אינשי אפ"ה חיישינן הכא דעכ"פ לא הוי סימן מובהק גמור ולא דוקא לשאלה דה"ה למכירה או לאבידה חיישינן הכי ועיין בפסקי מהרא"י סי' קס"א משמע קצת דלא חיישינן לשאלה באותן כלים הנזכרים בגמרא' (דהיינו ארנקי וכיס וטבעת ואוכף)

4) פתחי תשובה אבן העזר סימן יז

קז) אינם כלום. כתב בכ"י הרב הג' מהר"ר דניאל זצ"ל לכאורה נראה דהיינו דוקא במפוזרים כמ"ש בתה"ד (שהיה בינוניאדמוני וקווצותיו תלתלים וכיוצא בו אבל אם באבר אחד יש כמה שינוים אע"ג דכל שינוי לחוד סי' גרוע הוא מ"מ בהצטרפם נעשה מובהק דלא שכיח ג' ד' שינוים באבר אחד אלא דלדעתי אין נ"מ מכל הדברים האלו ואי אפשר להמציא סי"מ או גרועמתוך העיון והשכל או מתוך הספר אלא צריך לבדוק ולחקור אח"ז באנשים אם שכיח דבר זה אפילו יהיה שינוי גדול לא מהניואם אינו שכיח כלל אפילו נקודה: קטנה הוי סי' עכ"ד וזה מכוון לדברי הבית מאיר שהבאתי למעלה בס"ק הקודם

5) תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכא עמוד א

תנו רבנן: נפל למים, בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף - אשתו אסורה, דברי רבי מאיר; וחכ"א: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת, ושאיין להם סוף - אשתו אסורה. היכי דמי מים שיש להם סוף? אמר אביי: כל... שעומד ורואה מארבע רוחותיו

...כמה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת, שאין להם סוף - אשתו אסורה אי הכי, מים שיש להם סוף נמי ליחוש למחילה של דגים! במים שיש להם סוף, מחילה של דגים לא שכיחא. אמר רב אשי, הא דאמרו רבנן: מים שאין להם סוף אשתו אסורה, הני מילי באיניש דעלמא, אבל צורבא

מרבנן לא, אי דסליק - קלא אית ליה. ולא היא, לא שנא איניש דעלמא ולא שנא צורבא מרבנן, דיעבד אין, לכתחלה לא.

6) שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף לב

קכד) ראוהו שנפל לים, <מה> אפילו טבע בים הגדול, אין מעידין עליו שמת צה קלב } שמא יצא קלג } ממקום אחר. ואם נפל למים מכוונסים, כגון בור או מערה, שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי קלד } שתצא נפשו, ולא עלה, מעיד עליו שמת ומשיאינת אתו. וכן אם קשרוהו ורגליו ושלשלוהו אל הים ולא עלה בידם אלא רגלו צו מארכובה ולמעלה, משיאין אתו קד]לאחר י"ב חודש, צו קכה) שטרפה אינה חיה י"ב חודש. קה] אבל אם נפל לים והשליכו מצודה והעלו רגל אחד מארכובה למעלה וכיוצא בזה, אין משיאין אתו קלה } קכו) שאני אומר: קלו } רגל של אחר הוא. ומיהו אם היה בו סימן מובהק ביותר ברגלו, סומכין עליו לומר שהוא של האיש שנפל. קו] קכז) וי"א דאפי' <מו> בס"י מובהק בבגדיו מהני /כאן, צח קלז } קכח) הואיל (ס) וראוהו טבע בבגדים אלו) (מהר"ם פדוואה סי' ל"ז /ל"ו).

7) שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן מא

וסברי התוס' והרא"ש דעל אינו מצוי בתחלה לא היו גוזרין כלל אף לחומרת א"א אבל כיון שעצם ההצלה הוא מעוט המצויכזה שיש לגזור בשבילו אף בשאר איסורין וצריך לאסור איזה זמן עד שיתחשב אבד זכרו שיצא מכלל מעוט המצוי האריכו לגזור משום חומרא דא"א אף כשאבד זכרו כיון שעכ"פ יש קצת ספק אף שהוא מעוט שאינו מצוי שבתחלה לא היו חוששין לגזור בשבילו זה אף מצד חומרא דא"א, אך אם לא היה כלל ספק לא היה שייך לאסור באבד זכרו אף שהיה נמצא שצריך ליתן זמן וגם דברים לשעורין אבל כיון שיש קצת ספק אסור בחומר א"א שלא ליתן לשעורין, וכדמצינו כעין זה בקידושין דף י"א בתוס' תירוץ הר"ם... משה מנרבנא עיי"ש

...והנה דאי דוחק לפרש שר' אשי ול"ב דר"נ יפלו ויסברו שאף מעוט שאינו מצוי ליכא בצורבא מרבנן וגברא רבא, ולכן מסתבר לפרש בטעם מחלקותם למאי דפירשתי בטעם התוס' והרא"ש שמתחלה לא היו גוזרין במעוט שאינו מצוי ורק אחרי שהוצרכו לגזור איזה זמן שהיה אז מעוט המצוי האריכו האיסור גם אחר שנעשה אינו מצוי לכן סברי ר' אשי ול"ב דר"נ דשייך זה רקבסתם אדם שאף שג"כ באבד זכרו הוא מעוט שאינו מצוי מ"מ הוא רק מצד אותו הרוב עצמו שאסרו מתחלה דהא אחרים אינן מרגישים בהם שישמעו שניצולו אלא מחמת דהרוב שניצולין באין לביתם ולכן כיון שמחמת זה שאינם בביתם הוצרכו לאסור איזה זמן כשעדין היה מעוט המצוי לא נתנו לשעורין מצד חומרא דא"א ואסרו מחמת זה אף כשנקטן המעוט כ"ז שיש קצת ספק שהוא לרוב הפוסקים גם לעולם אף שעתה הוא אינו מצוי, אבל בצורבא מרבנן וגברא רבא שיש קלא מאחרים מחמת שמרגישים בהם בכל מקום שימצאו שעל ספק מעוט זה לא אסרו עדין ולא הוצרכו לאסור דכשיבא הזמן שכבר יש להיות קלאאם איתא דסליק הוא תיכף מעוט שאינו מצוי שבשביל זה אין לגזור בתחלה. ומחשבי זה לגזרה שבתחלה משום שמה שגזרומתחלה היה על הרובא מזה שלא בא לביתו שהיה מצוי איזה זמן מחמת שניצול למקום רחוק וגם אולי נחלה או נזדמן מקרה אחר המצוי שלכן נתאחר והאריכו בו האיסור אף על האינו מצוי אבל על הרובא דאם איתא דסליק קלא אית ליה לא גזרו כללדעדין לא היה כלל רוב זה ותיכף כשהיה צריך להיות קלא שהוא רק בעבר איזה זמן הוא תיכף אינו מצוי שאין לגזור. לכן סברי שמתורת אשת צורבא מרבנן ואשת גברא רבא. והגמ' שמסיק דלא שנא סובר דלא נחשב זה כרוב אחר אלא כנקטן המעוט מאחר דעכ"פ גם אשת צורבא מרבנן ואשת גברא רבא היתה אסורה איזה זמן משום שאזלינן בתר האיסור למעשה שכיון שעכ"פ היתה אסורה האריכו האיסור כ"ז שיש קצת ספק

ולכן בעובדא דידן שהיה בעיר שנהרגו כולם ואף אם נזדמן שהיה בעיר אחרת הא בכל המדינה נהרגו כולם ברוב הערים ואף שנמלטו אחדים הוא מעוט שאינו מצוי, והוא איש ת"ח מפורסם ונאבד זכרו זה כמה שנים מזמן ההוא, יש להתיר לב' הפירושים למהרש"א מטעם שהווי כתרי רובי דמשאל"ס שמצד כל רוב הוא מעוט שאינו מצוי. דבזה"ז שאפשר להודע מכל העולם במשך זמן מועט ויש מחפשים ובודקים, וגם שכל אחד

רוצה לבא בכתובים עם אלו שבאמעריקא וא"י, ובפרט שיש לו קרובים גדוליתורה שודאי היה כותב להם בכל ענין וגם שישתדלו להביאו כמו שעושיין כל הנשארים בחיים וגם להודע מהם אודות אשתוועו או חיים הם והיכן הם שרק ע"י שיכתוב לקרוביו אפשר לו להודע מהם, וגם יש עתונים לאין מספר הכותבים כלהידיעות וכל אחד יודע אשר יכולים לכתוב להם להודע על ידם ונתגדל אפשריות הידיעות ובמהירות הזמן אין מספר פעמיםנגד זמן תה"ד ואף נגד זמן החת"ס שחדשו שאף כל אדם בזמנם הוא כצורבא מרבנן וגברא רבא בזמן הגמ' ועוד עדיף עיי"ש וא"ככ"ש בזמננו שהוא עדיף בודאי אף כל אדם להחשיב שהוא מעוט שאינו מצוי כלל וגם שהוא גברא רבא מפורסם שגם בזמן הגמ' היה רק מעוט שאינו מצוי ונמצא שעתה אינו מצוי לגמרי מצד זה שנאבד זכרו לבד עוד יותר מרובא דמשאל"ס. ועצם הריגת כלהעיר וכל המקומות שהיו שם הנאצים שלא היה מנוס ומפלט מהם בדרך טבעי קל אלא באופן רחוק ודרך נס שג"כ הוא רובכמשאל"ס שהוא מעוט שאינו מצוי וא"כ יש להתיר למהרש"א ולהסוברים כמותו מטעם תרי רובי דכל אחד מהם הואכמשאל"ס

8) תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכב עמוד א

מקובלני מר"ג הזקן, שמשיאין את האשה על פי עד אחד. וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר"ג, שמח לדבריואמר: מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא. מתוך הדבר נזכר ר"ג שנהרגו הרוגים בתל ארזא, והשיא ר"ג נשותיהן על פי עד אחד, והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה. ר' אליעזר ורבי יהושע אומרים: אין משיאין את האשה עלפי עד אחד; ר' עקיבא אומר: לא ע"פ אשה, ולא על פי עבד, ולא על פי שפחה

9) שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז

סעיף ג

אשה שהלך בעלה למדינת הים, והעידו עליו שמת, י יג } אפילו יד } עד אחד, (ט) [יט] יג } אפילו טו } העד עבד או שפחה או אשה או קרוב, מותרת. יא כ } טז } יד* } ואפילו יז } עד מפי עד, או אשה מפי אשה, או עבד או שפחה או קרוב, כשרים לעדות זו. ופסולי עדות, אם פסולים מדרבנן, כשרים לעדות זו. יב יח } ב < אבל פסולי עדות יט } דאורייתא, כ } פסולים. כא } יד** } ואם מסיחים לפי תומם, כשרים. וכן עובד כוכבים כא } או כב } ישראל מומר לעבודת כוכבים כב } ולכל התורה כלה, כג } אסוהא מסיח לפי תומו, נאמן. הגה: כג } לא בא עד בדרכים הנזכרים, רק יוצא קול הברה בעיר, שמת, אין משיאין את אשתו (ת"ה סי' רכ"ב ובתשובת הרמב"ן סי' פ)

10) פתחי תשובה אבן העזר סימן יז

יח) אבל פסולי עדות דאורייתא. כ' בס' קהלת יעקב וז"ל משמע לכאורה מלשון הפוסקים דכל הפסולין (המבוארים בח"מ סימן ל"ד דפסולין מדאורייתא פסולים לעדות אשה אבל הנ"י פז"ב וכן בפ"ז דיבמות כתב בהדיא דכל שאינו רשע דחמס אינו פסול רק משום גזה"כ דאל תשת רשע עד ולכן באיסורין דא"צ עדות דאפי' אשה כשירה ה"ה רשע שאינו של חמס וכן בב"י סימן כ"ח נסתפק בהאי סברא ומהתימא שלא הזכירו כאן דברי הנ"י אחרי שלא נמצא חולק כו' ויש להחמיר בזה עכ"ל: ועיין בקצות החושן סי' מ"ו ס"ק י"ז ועיין בח"מ לקמן סי' מ"ב ס"ק ט"ו ומ"ש בפ"ת שם ס"ק כ"ג וע"ל סק"מ מזה

11) תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכב עמוד ב

גמ'. מאי גריעותא דפונדקית? אמר רב כהנא: פונדקית עובדת כוכבים היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: זה מקלו וזה תרמילו, וזה קבר שקברתיו בו. וכן תני אבא בריה דרב מניומי בר חייא: פונדקית עובדת כוכבים היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: זה מקלו וזה תרמילו, וזה קבר שקברתיו בו. והא איה חברנו קאמרי לה! כיון דחזיתנהו בכיא, אמרו לה: איה חברנו? אמרה להם: מת וקברתיו

12) שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז

סעיף טו

מא (כט) נא) עובד כוכבים שהסיח לפי תומו תחלה, <יב> אע"פ { סו } ששאלו אותו { סז } אח"כ ובדקוהו עד שיפרש כל המאורע, ה"ז נאמן ומשיאין על פיו. הגה: נז] מב נב) אבל שאלו אותו תחלה: מג { סח } איה חברינו, ואמר להם שמת, אין זה מקרי מסיח לפי נח] תומו. ודווקא ששאלו אותו העובד כוכבים עצמו, מד { סט } נג) אבל שאלו עובד כוכבים אחר (פסקי מהרא"י סי' קס"א), נט] נד) או שחפשו בעיר אחר יהודי ויצא הקול בזה ובא עובד כוכבים ומסיח לפי תומו שמת (תשובת מוהרם הלכות נשים), (ל) <יג> אע"פ שהיה אצל העובד כוכבים ששאלו, מיקרי מסיח לפי תומו. ס] היו מדברים ביחד מן היהודי, ובא להם עובד כוכבים מה נה) ואמר להם: { ע } במה אתם מדברים, ואמרו לו: מן היהודי <יד> אם הוא חי או מת, והגיד להם שהוא מת, לא מיקרי מסיח לפי תומו (בתשובת הריב"ש). מו סא] { עא } היה ספק אם הסיח לפי תומו או לא, אין משיאין אשתו, דספיקא דאורייתא לחומרא. מז (לא) סב] נו) וכן בכל מקום <טו> דאיכא { עב } פלוגתא בדינין אלו אזלינן לחומרא (ג"ז שם). סג] נז) י"א הא דאמרינן דאם שאלו את העובד כוכבים תחלה לא מיקרי מסיח לפי תומו, היינו דוקא אם שואלו ישראל. מח { עג } אבל אם שואלים { עד } עובדי כוכבים אותו ומגיד, מיקרי מסיח לפי תומו, (לב) ובלבד ששאלו אותו <טז> שלא בפני ישראל (ת"ה סי' רל"ט). סד] נח) ואם שאלו ישראל, והעובד כוכבים הגיד שמת מט (לג) { עה } והגיד אומדנות { עו } המוכיחות, אע"פ שאינו מקרי מסיח לפי תומו ואסורה לינשא, סה] מ"מ אם עברה ונשאת ע"פ חכם שהתירה נ { עז } לא תצא, אם יש (ראיות ואומדנות שמת (פסקי מהרא"י סי' קל"ט). נט